

Монетарний суверенітет та Монетарний союз Європейського Союзу: правовий аналіз

Monetary sovereignty and Monetary Union of the European Union: the legal analysis

Богдан Кинів

Ключові слова:

монетарний суверенітет, Монетарний союз Європейського Союзу, євро, Єврозона.

Key words:

monetary sovereignty, Monetary Union of the European Union, euro, Eurozone.

Основою сталого фінансового розвитку в Україні є ефективне використання монетарного суверенітету й належне проведення фінансової політики з метою вступу до Монетарного союзу Європейського Союзу та проведення монетарної сукцесії. Саме тому автор окреслює проблему дослідження як аналіз фінансово-правових аспектів монетарного суверенітету й монетарної сукцесії, а також аспектів організації Монетарного союзу Європейського Союзу.

Мета публікації (в аспекті зовнішньополітичного напрямку України – інтеграції в Європейський Союз (далі – ЄС)) – вирішити такі завдання: дослідити фінансово-правові засади євроізації та монетарної сукцесії; визначити засади монетарного суверенітету; виокремити основні аспекти організації Монетарного союзу ЄС; сформулювати висновки та розробити *de lege ferenda* щодо введення в Україні грошової одиниці «євро».

Варто зауважити, що цією проблематикою займалися Н. Єрпильова¹, Г. Тосунян², М. Сідак³, Е. Гайнішова та інші науковці⁴ країн Європи, проте ними були проаналізовані деякі аспекти євроізації в країнах Європи.

Держава здійснює правове регулювання національної грошової одиниці в межах свого суверенітету (монетарного суверенітету), що являє собою введення в обіг і вилучення національної валюти, а також розроблення й здійснення монетарної політики в державі. Згідно з міжнародним принципом *lex monetae* варто вважати, що, по-перше, кожній державі наданий монетарний суверенітет, тобто право на введення в обіг (емісію) та заміну грошової одиниці; по-друге, суверенні права кожної держави визнаються всіма іншими країнами; по-третє, у визнанні суверенних прав держави може бути відмовлено у випадках, коли воно дискримінує права інших держав⁵.

У цьому аспекті держава може визначити три цілі фінансової політики: 1) стабільний валютний курс; 2) вільну міжнародну мобільність капіталу; 3) незалежну монетарну політику, орієнтовану на національні цілі⁶. Таким чином, у цій площині можна об'єднати декілька зазначених цілей, унаслідок чого отримаємо такі: 1) комбінація стабільного валютного курсу та незалежна монетарна політика, орієнтована на на-

¹ Ерпильова Н. Международное банковское право : [учеб. пособие] / Н. Ерпильова. – М. : Форум – Инфра-М, 1998. – 264 с.

² Тосунян Г. Теория банковского права : в 2 т. / Г. Тосунян. – М. : Юристъ, 2002–2002. – Т. 1. – 2002. – 554 с.

³ Сідак М. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз : [монографія] / М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2010. – 416 с.

⁴ Mihaliková A. Finančné a menové vzťahy v teórii a praxi / A. Mihaliková, L. Horniaková. – Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF UK, 1999. – 200 s.

Sidak M. Zahraničná politika a diplomacia Ukrajiny / M. Sidak // Diplomacká služba členského štátu EÚ v procese európskej integrácie. – Bratislava : EKONÓM, 2008. – S. 237–243.

Sidak M. Pojem, predmet a metódy regulácie a dohľadu nad finančným trhom / M. Sidak // Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. – Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. – S. 11–30.

⁵ Tomašek M. Pojetí zásady „lex monetae“ v právu ES / M. Tomašek // Evropské a mezinárodní právo. – 1998. – č. 3. – S. 12–15.

⁶ Obstfeld M. The Trilemma in History: Tradeoffs among Exchange Rates, Monetary Policies and Capital Mobility / M. Obstfeld, J. Shambaugh, A. Taylor. – Berkeley : University of California, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elsa.berkeley.edu/~obstfeld/ost2.pdf>.

ціональні цілі; 2) комбінація стабільного монетарного курсу й вільної міжнародної мобільності капіталу; 3) комбінація вільної міжнародної мобільності капіталу та незалежної монетарної політики, орієнтованої на національні цілі.

Варто зазначити, що, на думку Е. Мухової, країни – члени ЄС свою монетарну політику делегували спільному центральному банку та обрали другу комбінацію цілей, тобто стабільний фіксований курс і вільне переміщення капіталу⁷.

При цьому під поняттям «Монетарний союз⁸ Європейського Союзу», на думку М. Сідака, варто розуміти об'єднання держав – членів ЄС у єдиний монетарний простір із єдиною грошовою одиницею та проведенням єдиної монетарної політики на території Єврозони⁹ Європейським центральним банком. У цьому розрізі варто вказати на особливий аспект – «відмову від частини свого суверенітету» всіма учасниками ЄС, тобто перенесення своїх повноважень із національного рівня на європейський, а саме від національних органів до інституцій ЄС. Уже сьогодні можемо виокремити також інтеграцію в банківській сфері та організацію й функціонування Банківського союзу Європейського Союзу¹⁰.

Одним з елементів Монетарного союзу ЄС виступає монетарна суцесія, під якою М. Томашек розуміє економічні та правові фактори щодо заміни з правонаступництвом¹¹ однієї грошової одиниці іншою¹². Причому монетарна суцесія – це економічний і юридичний процес, який проходить у чітко визначеному часовому інтервалі (що залежить від величини країни, кількості громадян, об'єму грошової маси тощо)¹³. Однак необхідно враховувати не лише часовий аспект, а й просторовий. Як приклад проведення монетарної суцесії можемо навести введення державами – членами ЄС європейської грошової одиниці – євро. Причому монетарна суцесія є останнім (третім) етапом організації Економічного та монетарного союзу Європейського Союзу (далі – ЕМС). Саме третій етап створення ЕМС формує Єврозону. Під поняттям «Єврозона» варто розуміти території держав – членів ЄС, які розпочали третій етап формування ЕМС та ввели в обіг грошову одиницю «євро».

Відповідно до норм Маастрихтського договору введення єдиної європейської валюти не було б можливим без економічної конвергенції та визначеного соціального рівня в державах – членах ЄС. Стратегія Маастрихтського договору базується на двох головних принципах: принципі поступовості (градуалізму) та принципі конвергенції. Мається на увазі, що в первинному праві ЄС врегульовані загальні засади конвергенції для проведення євроізації¹⁴. До критеріїв конвергенції відносять такі: 1) державний борг – не більше 60% ВВП¹⁵; 2) дефіцит державного бюджету – не більше 3%; 3) забезпечення цінової стабільності – не більше 1,5% порівняно з трьома найкращими країнами ЄС; 4) відсоткові ставки за кредитами – не більше 2% порівняно з трьома найкращими країнами ЄС; 5) участь у механізмі монетарних курсів Європейської монетарної системи.

⁷ Muchová E. Makroekonomie otvorenej ekonomiky / E. Muchová. – Bratislava : IURA EDITION, 2005. – S. 152.

Obstfeld M. The Trilemma in History: Tradeoffs among Exchange Rates, Monetary Policies and Capital Mobility / M. Obstfeld, J. Shambaugh, A. Taylor. – Berkeley : University of California, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elsa.berkeley.edu/~obstfeld/ost2.pdf>.

⁸ Як історичний приклад монетарного союзу можна навести Латинський монетарний союз, у якому об'єднались Франція, Бельгія, Швейцарія, Італія, Греція, Болгарія та інші країни. Іншим прикладом може слугувати Скандинавський монетарний союз, членами якого стали Швеція та Данія.

⁹ При цьому варто розмежовувати відмінні за змістом поняття «Єврозона», «Євросистема», «Європейська система центральних банків» та «Єврогрупа».

¹⁰ Що не варто ототожнювати з поняттям «створення банківської системи ЄС».

¹¹ Tomášek M. Európske měnové právo / M. Tomášek. – 2. vydání. – Praha : C.H.Beck, 2007. – S. 3.

¹² Під поняттям «з правонаступництвом» М. Томашек розуміє юридичний стан, коли проходить заміна валют із повною передачею прав та обов'язків.

¹³ Tomášek M. Kontinuita práv a závazků po zavedení eura – úskalí a perspektivy / M. Tomášek // Zborník z medzinarodnej EURO-konferencie. – Bratislava : ELSA, 2008. – S. 12–16.

¹⁴ Сідак М. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз : [монографія] / М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2010. – 416 с.

¹⁵ Сідак М. Правове регулювання банківських відносин в країнах Центральної та Східної Європи: порівняльний аналіз (Україна, Чехія та Словаччина) : [монографія] / М. Сідак, Ю. Бисага. – Ужгород : Ліра, 2006. – 200 с.

Окрім вказаних критеріїв, європейське законодавство визначає також інші обов'язкові критерії, яких варто дотримуватись. На думку, наприклад, М. Сідака¹⁶, К. Марека, Е. Гайнішової¹⁷, цими критеріями є такі:

- 1) закріпити основну мету діяльності центрального банку – утримання цінової стабільності тощо;
- 2) у Конституції України та Законі України «Про Національний банк України» варто закріпити організаційно-правову форму Національного банку України¹⁸. Основою визначення правового статусу центрального банку є визначення його організаційно-правової форми¹⁹, участь держави в створенні та участь держави у формуванні статутного капіталу центрального банку²⁰;
- 3) види діяльності, операції, угоди та послуги центрального банку²¹;
- 4) взаємозв'язок центрального банку із центральними органами влади²²;
- 5) організаційна структура;
- 6) принципи діяльності центральних банків.

Отже, пам'ятаючи про мету забезпечення сталого економічного й фінансового розвитку України, відповідно до вищенаведеного, та аналізуючи *de lege lata* й наукові доробки вітчизняних і зарубіжних фахівців²³, ми дійшли певних висновків та розробили *de lege ferenda*:

- 1) закріпити критерії конвергенції в Конституції України й законодавчих актах;
- 2) закріпити в Конституції України головну мету Національного банку України – забезпечення цінової стабільності, а в Законі України «Про Національний банк України» визначити критерії оцінки досягнення головної мети Національного банку України за зразком Європейського центрального банку;
- 3) для підвищення ефективності діяльності Національного банку України, як зазначає М. Сідак²⁴, необхідно в Законі України «Про Національний банк України» закріпити такі принципи:
 - а) принципи діяльності центрального банку: принцип незалежності Національного банку України, принцип прозорості прийняття рішень і повної відкритості інформації щодо грошово-кредитної політики України, принцип поєднання державного управління із саморегулюванням, принцип зацікавленості в результатах роботи центробанку²⁵, принцип відповідальності за результати роботи центробанку тощо²⁶;

¹⁶ Бисага Ю. Банківське право України : [навч. посібник] / Ю. Бисага, М. Сідак, Е. Гайнішова. – Ужгород : Ліра, 2007. – 422 с.

¹⁷ Бисага Ю. Правові засади діяльності Національного банку України : [навч. посібник] / Ю. Бисага, В. Ярема, М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2008. – 264 с.

Hajnišová E. Právna úprava komerčných bánk ako dohliadaných subjektov finančného trhu / E. Hajnišová, M. Sidak // Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. – Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. – S. 78–95.

¹⁸ Hajnišová E. Nárok a splatnosť pri provízií v slovenskej právnej ta úprave obchodného zastúpenia = Entitlement to sales commissions and its maturity in cases of commercial representation under Slovak law / E. Hajnišová, Á. Fekete // Obchodní právo. – 2013. – Roč. 22. – č. 3. – S. 98–105.

¹⁹ Hajnišová E. Založenie a vznik Európskej spoločnosti = Formation and incorporation of Societas Europea / E. Hajnišová, M. Fullová // Aktuálne výzvy teórie a praxe pre obchod, marketing, služby, cestovný ruch a medzinárodné podnikanie. – Bratislava : Ekonóm, 2010. – S. 200–204.

²⁰ Hajnišová E. Základná charakteristika akciovej spoločnosti / E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2006. – Вип. 5. – С. 178–179.

Hajnišová E. Zákaz konkurencie členov predstavenstva v akciovej spoločnosti / E. Hajnišová // Bulletin slovenskej advokácie. – 2006. – Roč. 12. – č. 1–2. – S. 17–25.

²¹ Marek K. Regulations and case law of public procurement / K. Marek, E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Вип. 18. – С. 101–105.

Marek K. Public contracts / K. Marek, E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2011. – Вип. 15. – С. 28–36.

²² Ambra T. Aktuálny vývoj v oblasti európskej regulácie finančného trhu / T. Ambra, A. Málíšová, Š. Nebeský a t.d. // Biatic. – 2010. – R. 18. – № 5. – S. 2–7.

²³ Sidak M. Pravove reholjuvannja bankivskych vidnosyn u krajinach-členach Jevropejs'koho Sojuzu: porivnjalnyj analiz / M. Sidak // Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права. – Ірпінь : Укртехнопринт, 2007. – С. 387–390.

²⁴ Сідак М. Правові засади організації першого рівня банківської системи Європейського Союзу / М. Сідак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2008. – Вип. 9. – С. 422–425.

Сідак М. Засади адаптації українського банківського законодавства до європейських норм та стандартів як невід'ємної складової процесу інтеграції України до ЄС: нормотворчі аспекти / М. Сідак // Правова держава. – Вип. 19. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – С. 442–448.

²⁵ Сідак М. Банківське право України / М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2003. – 212 с.

²⁶ Сідак М. Правові засади проведення консолідованого нагляду центральними банками у країнах-членах ЄС / М. Сідак // Держава і право: збірник наукових праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – Вип. 29. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 463–471.

- б) принципи здійснення грошово-кредитної політики: незалежність у визначенні й проведенні монетарної політики, принцип самокупності в діяльності центрального банку²⁷, принцип самостійності в діяльності, принцип контролю за здійсненням монетарної політики з боку парламенту, принцип ефективності, принцип прозорості та відкритості, принцип орієнтації на середньострокові цілі тощо²⁸;
- в) принципи у сфері банківського нагляду: принцип здійснення нагляду країни місцезнаходження (реєстрації), принцип однакових вимог пруденційного нагляду для всіх кредитних інститутів, принцип постійного введення консолідованого нагляду, принцип відповідальності органів нагляду за порушення законодавства тощо²⁹.

Анотація

У статті автор здійснив аналіз фінансово-правових аспектів монетарного суверенітету та монетарної сукцесії, а також аспектів організації Монетарного союзу Європейського Союзу. На основі аналізу *de lege lata* автор сформулював висновки та розробив *de lege ferenda* щодо правового регулювання монетарної сфери в Україні з метою проведення монетарної сукцесії та вступу до Монетарного союзу Європейського Союзу.

Summary

In the article the author analyzed the financial and legal aspects of monetary sovereignty and monetary succession, as well as aspects of the organization of the Monetary Union of the European Union. The analysis *de lege lata* the author formulated and developed conclusions *de lege ferenda* concerning the legal regulation of monetary sphere in Ukraine to conduct monetary succession and accession to the Monetary Union of the European Union.

Використана література:

1. Ерпылева Н. Международное банковское право : [учеб. пособие] / Н. Ерпылева. – М. : Форум – Инфра-М, 1998. – 264 с.
2. Тосунян Г. Теория банковского права : в 2 т. / Г. Тосунян. – М. : Юристъ, 2002–2002. – Т. 1. – 2002. – 554 с.
3. Сідак М. Фінансово-правове регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та країнах Східної Європи: порівняльний аналіз : [монографія] / М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2010. – 416 с.
4. Mihaliková A. Finančné a menové vzťahy v teórii a praxi / A. Mihaliková, L. Horniaková. – Bratislava : Vydavateľské oddelenie PF UK, 1999. – 200 s.
5. Sidak M. Zahraničná politika a diplomacia Ukrajiny / M. Sidak // Diplomatická služba členského štátu EÚ v procese európskej integrácie. – Bratislava : EKONÓM, 2008. – S. 237–243.
6. Sidak M. Pojem, predmet a metódy regulácie a dohľadu nad finančným trhom / M. Sidak // Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. – Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. – S. 11–30.
7. Tomašek M. Pojeti zásady „lex monetæ“ v právu ES / M. Tomašek // Evropské a mezinárodní právo. – 1998. – č. 3. – S. 12–15.
8. Obstfeld M. The Trilemma in History: Tradeoffs among Exchange Rates, Monetary Policies and Capital Mobility / M. Obstfeld, J. Shambaugh, A. Taylor. – Berkeley : University of California, 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elsa.berkeley.edu/~obstfeld/ost2.pdf>.
9. Muchová E. Makroekonomía otvorenej ekonomiky / E. Muchová. – Bratislava : IURA EDITION, 2005. – 180 s.
10. Tomášek M. Európske menové právo / M. Tomášek. – 2. vydání. – Praha : C.H.Beck, 2007. – 165 s.

²⁷ Sidak M. Die Regulierung von Finanzmarktsubjekten und die Aufsicht über deren Tätigkeit / M. Sidak, A. Slezáková a kol. – 1. vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. – 158 s.

²⁸ Сідак М. Європейська платіжна система SEPA: правові засади організації / М. Сідак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2008. – Вип. 11. – С. 416–418.

²⁹ Sidak M. Legal frameworks to reorganize and wind up credit institutions in the EU and Eastern European countries: a comparative analysis / M. Sidak // Medzinárodné vzťahy 2010: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. – Bratislava : Ekonóm, 2010. – S. 707–712.

11. Tomášek M. Kontinuita práv a závazků po zavedení eura – úskalí a perspektivy / M. Tomášek // Zborník z medzinarodnej EURO-konferencie. – Bratislava : ELSA, 2008. – S. 12–16.
12. Сідак М. Правове регулювання банківських відносин в країнах Центральної та Східної Європи: порівняльний аналіз (Україна, Чехія та Словаччина) : [монографія] / М. Сідак, Ю. Бисага. – Ужгород : Ліра, 2006. – 200 с.
13. Бисага Ю. Банківське право України : [навч. посібник] / Ю. Бисага, М. Сідак, Е. Гайнішова. – Ужгород : Ліра, 2007. – 422 с.
14. Бисага Ю. Правові засади діяльності Національного банку України : [навч. посібник] / Ю. Бисага, В. Ярема, М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2008. – 264 с.
15. Hajnišová E. Právna úprava komerčných bánk ako dohliadaných subjektov finančného trhu / E. Hajnišová, M. Sidak // Regulácia a dohľad nad činnosťou subjektov finančného trhu. – Bratislava : Wolters Kluwer, 2014. – S. 78–95.
16. Hajnišová E. Nárok a splatnosť pri provízií v slovenskej právnej ta úprave obchodného zastúpenia = Entitlement to sales commissions and its maturity in cases of commercial representation under Slovak law / E. Hajnišová, Á. Fekete // Obchodní právo. – 2013. – Roč. 22. – č. 3. – S. 98–105.
17. Hajnišová E. Založenie a vznik Európskej spoločnosti = Formation and incorporation of Societas Europea / E. Hajnišová, M. Fullová // Aktuálne výzvy teórie a praxe pre obchod, marketing, služby, cestovný ruch a medzinárodné podnikanie. – Bratislava : Ekonóm, 2010. – S. 200–204.
18. Hajnišová E. Základná charakteristika akciovej spoločnosti / E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2006. – Вип. 5. – С. 178–179.
19. Hajnišová E. Zákaz konkurencie členov predstavenstva v akciovej spoločnosti / E. Hajnišová // Bulletin slovenskej advokácie. – 2006. – Roč. 12. – č. 1–2. – S. 17–25.
20. Marek K. Regulations and case law of public procurement / K. Marek, E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2012. – Вип. 18. – С. 101–105.
21. Marek K. Public contracts / K. Marek, E. Hajnišová // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2011. – Вип. 15. – С. 28–36.
22. Ambra T. Aktuálny vývoj v oblasti európskej regulácie finančného trhu / T. Ambra, A. Málíšová, Š. Nebeský a t.d. // Biatic. – 2010. – R. 18. – № 5. – S. 2–7.
23. Sidak M. Pravove reholjuvannja bankivskych vidnosyn u krajinach-členach Jevropejs'koho Sojuzu: porivnjalnyj analiz / M. Sidak // Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового права. – Ірпінь : Укртехнопринт, 2007. – С. 387–390.
24. Сідак М. Правові засади організації першого рівня банківської системи Європейського Союзу / М. Сідак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2008. – Вип. 9. – С. 422–425.
25. Сідак М. Засади адаптації українського банківського законодавства до європейських норм та стандартів як невід'ємної складової процесу інтеграції України до ЄС: нормотворчі аспекти / М. Сідак // Правова держава. – Вип. 19. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2008. – С. 442–448.
26. Сідак М. Банківське право України / М. Сідак. – Ужгород : Ліра, 2003. – 212 с.
27. Сідак М. Правові засади проведення консолідованого нагляду центральними банками у країнах-членах ЄС / М. Сідак // Держава і право: збірник наукових праць. Серія «Юридичні і політичні науки». – Вип. 29. – К. : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2005. – С. 463–471.
28. Sidak M. Die Regulierung von Finanzmarktsubjekten und die Aufsicht über deren Tätigkeit / M. Sidak, A. Slezáková a kol. – 1. vyd. – Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2013. – 158 s.
29. Сідак М. Європейська платіжна система SEPA: правові засади організації / М. Сідак // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2008. – Вип. 11. – С. 416–418.
30. Sidak M. Legal frameworks to reorganize and wind up credit institutions in the EU and Eastern European countries: a comparative analysis / M. Sidak // Medzinárodné vzťahy 2010: aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. – Bratislava : Ekonóm, 2010. – S. 707–712.

Богдан Кинів,

здобувач кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»